

bekannt ist; . . . Eine zweite Art *Craspedacusta* lebt im Yang-tse-kiang 1000 Seemeilen von der Küste entfernt".

Hoewel geen warmtegraad wordt opgegeven, meen ik uit genoemde publicatie te mogen opmaken, dat de temperatuur van het water in het bassin te Aerdenhout 25° C. was. Het open water der Vinkeveense plassen zal deze hoge temperatuur zeker niet hebben gehad. Of dus de Vinkeveense kwal tot een der bovengenoemde soorten is te rekenen, zal een nader onderzoek, waartoe eenige exemplaren zich thans in het Aquarium van Artis te Amsterdam bevinden, moeten uitwijzen. Intusschen houden wij ons voor mededeelingen van mogelijke meerdere waarnemingen gaarne aanbevelen.

Op 8 Oct. j.l. leefde er nog één van de twee kwalletjes, welke in een bevolkt buitenaquarium waren overgebracht.

Amsterdam.

FRED. QUENÉ.

In 1930 is door Dr. Redeke en Mej. De Vos in de Maas bij Neer een zoetwaterkwalletje (*Microhydra germanica*) in groot aantal gevangen, dat voordien uitsluitend uit Duitschland en daar als uiterst zeldzaam bekend was. De bovenbeschreven kwalletjes van Vinkeveen zullen echter niet tot deze soort behooren, want die wordt nog niet één mm. groot.

J. Hs.

BOEKBESPREKING.

W. M. DOCTERS VAN LEEUWEN: *Biology of Plants and Animals occurring in the higher parts of Mount Pangrango-Gedeh in West-Java*. (Uitgave van de N.V. Noordhollandsche Uitgevers-Maatschappij. Amsterdam 1933; groot 8vo. 278 p.p Met vele illustraties en 30 groote platen.)

Dit prachtig boek is verschenen als deel 31 van de Verhandelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen. Bij het woord „Verhandelingen” denkt de brave leek al heel gauw aan

iets heel geleerds en moeilijk verteerbaars. Nu is dit boek werkelijk geleerd in den besten zin des woords, maar tegelijk doorstraald van liefde en lust en van innige bewondering voor de heerlijke natuur van ons onvergelyklijk Insulinde. Meteen geeft het een voortreffelijke beschrijving van het gouvernements-natuurmonument Gedeh-Pangerango, uitbreiding van de bekende „dépendance” Tjibodas van den Plantentuin.

De beteekenis van dat Natuurmonument wordt door het boek van Docters van Leeuwen vertienvoudigd. Sinds de dagen van Junghuhn is er door velen reeds veel over geschreven, maar dan toch meest door geleerden, die een half jaar op Java en een paar weken op Tjibodas doorbrachten en

foto Maitland.

Fig. 1. *Primula imperialis* Jungh. op den Papandajan.

het is nog bewonderenswaard, dat zij na een zoo korte ervaring toch zooveel konden vertellen. Maar dat waren dan ook mannen als Haeckel, Schimper, Haberlandt, Massart en Blaauw.

Docters van Leeuwen echter, laatstelijk Directeur van 's Lands Plantentuin, heeft tientallen van jaren in Indië doorgebracht en sinds 1918 een opzettelijke en nauwgezette studie gemaakt van het natuurmonument Gedeh-Pangerango. Hoe benijdenswaardig! Hij had tot zijn beschikking de laboratoria op Tjibodas, de pondoks bij Kadang Badak en nog een kleine bungalow boven op den Pangerango zelf. En als frissche veld-naturalist doorkruiste hij bergwoud, ravijnen en kratervelden in alle richtingen. De rhinocerospaden, waarvan Junghuhn profiteerde, zijn natuurlijk alweer lang overgroeid, maar 's Lands Plantentuin houdt altijd eenige paden open en als die je begeven, dan komt de koelie met de klewang er bij te pas. De toppen van de woudreuzen lijken ongenaakbaar, maar dikwijls kun je ze aan zeer steile ravijnkanten gemakkelijk van boven bekijken. Dikwijls ook helpt de storm een handje of zooals tot voor korten tijd, de bijl van den plantage-concessionaris.

Bij het doorlezen van Docters' boek heb ik al die dingen weer met ontroering opnieuw beleefd, alleen betreurend, dat hij er niet een jaar of vijf eerder mee te voorschijn is gekomen, want dan had ik mijn verblijf op Java nog meer genoten.

Het boek begint met een historisch overzicht, beginnend met de eerste bestijging door Kuhl en Van Hasselt in 1821. Junghuhn komt er pas in 1839, maar ontdekt dan ook de beroemde *Primula imperialis*, nog altijd de glorie van den Pangerango. Later is deze plant nog op enkele andere plaatsen ontdekt en heel onlangs, in 1930, werd zij door Dr. Ch. E. Stehn in flink aantal en schilderachtige ligging ontdekt in een ander Javaansch natuurmonument, dat in menig opzicht Gedeh-Pangerango naar de kroon steekt n.l. de Papandajan. Daar kun je met het boek van Docters ook nog heel goed terecht. Tusschen twee haakjes, Docters van Leeuwen blijft deze *Primula* nog altijd noemen *Primula imperialis* Jungh, haar gescheiden houdend van *Primula prolifera*, waarmee zij wel eens voor identiek is gehouden.

Na Junghuhn komt Teysmann met zijn bekende pogingen om Europeesche planten te acclimatiseeren op Gedeh en Pangerango, pogingen waarvan nog merkwaardige resten aanwezig zijn. Wallace brengt er een belangrijk bezoek en dan volgen tal van geleerden en toeristen. Voor zoover ze hun steentje bijdragen tot vermeerdering van de kennis van den tweelingberg worden ze door den schrijver met eere en zoo noodig met critiek vermeld. Overigens raad ik u aan, om eens op Tjibodas het bezoekersboek door te bladeren.

Hoofdstuk II geeft een topografische beschrijving, uitmuntend geïllustreerd door enkele van de groote foto's en hoofdstuk III behandelt uitvoerig het klimaat, ook in zijn betrekking op den plantengroei.

Dan volgt in hoofdstuk IV een beschrijving van den plantengroei zelve met de lijst van 164 soorten van phanerogamen, die op de toppen van Gedeh en Pangerango voorkomen. Hoofdstuk V beschrijft de dierenwereld en we noteeren hier even de prachtige pentteekeningen van enkele vliegen. Hoofdstuk VI handelt over de bloeitijden, een bijzonder belangrijk en ingewikkeld onderwerp en dan komt hoofdstuk VII over de bestuiving der bloemen. Hoofdstuk VIII geeft de verspreiding aan vruchten en zaden en Hoofdstuk IX besluit het boek met een systematische behandeling van al de in hoofdstuk IV genoemde planten.

Eindelijk komen nog de dertig groote platen, reproducties van fotografieën en daar zijn er onder, die de vergelijking met de beste „Vegetationsbilder" met glans kunnen doorstaan, zoowel wat wetenschappelijk belang als smaakvolle opvatting en uitvoering betreft.

Dit boek zou er nooit gekomen zijn, indien 's Lands Plantentuin niet bestond. Nog niet zoo heel lang geleden ging het gerucht, dat 's Lands Plantentuin zou worden opgeheven. Ik kan daarover thans hier niet uitweiden, maar wil volstaan met te zeggen, dat alleen de gedachte aan die opheffing een misdaad moet heeten. Velen zullen dat, hoop ik, met mij eens zijn.

JAC. P. THIJSSSE.